

Прегледни научни рад
УДК:341.7/8:327
DOI:10.7251/ZND2106122J

МУЛТИЛАТЕРАЛНА ДИПЛОМАТИЈА КАО НЕМИНОВНОСТ САВРЕМЕНЕ ДИПЛОМАТИЈЕ

*Предраг Јанковић⁹³, магистар међународних односа
Адвокатска канцеларија Цвијановић*

Сажетак: Модерну дипломатију карактерише експанзија мултилатералне дипломатије, чији почеци се везу за прве међународне конгресе и конференције. Друштвени напредак условио је развој међународних односа у правцу интензивирања дипломатских односа. Од краја 19. века до данас настао је велики број међународних организација које поред држава постају значајни субјекти међународног права. После Другог светског рата као актери на међународној сцени појављују се и ослободилачки покрети и транснационални субјекти у виду транснационалних политичких покрета, транснационалних верских организација и мултинационалних компанија. Услед обима и интензитета међународних односа у тим околностима, билатерална дипломатија не би ни близу могла задовољити потребе савремене међународне сарадње, те се значајан део међународних односа одвија посредством мултилатералне дипломатије, поготово у оквиру делатности међународних организација. На нивоу међународне заједнице разни облици мултилатералне дипломатије представљају основни вид међународног дипломатског општења. С обзиром на актуелност и значај мултилатералне дипломатије, у овом раду ће бити представљени њен појам и најзначајније карактеристике.

Кључне речи: међународни односи, мултилатерална дипломатија, мултилатерализам.

Увод

Модерну дипломатију одликује све већи раст мултилатералне (вишестране) дипломатије. Њен настанак и развој огледа се у настанку и

⁹³ pezo.jankovic@yahoo.com

развоју међународних конференција и међународних организација.⁹⁴ Данас се велики број држава у међународној заједници, заједно са повећањем броја других субјеката међународног права, очитује у све присутнијем и све израженијем мултилатералном ангажману учесника у међународним односима, што поред билатералне дипломатске праксе повећава и сврху дипломатске комуникације.

Мултилатерална дипломатија се у суштини преклапа с другим облицима дипломатије, али се од њих разликује по томе што многи актери укључени у мултилатералне преговоре користе посебне дипломатске технике и стратегије, где се посебно место даје и правилном разумевању и примени процедуралних правила међународних организација, конференција и форума. Пре свега треба навести важност појмова дипломатије и мултилатерализма а затим прецизније дефинисати мултилатералну дипломатију и објаснити је као тактичко средство које државе користе у међусобном општењу у циљу остваривања својих интереса.

Најзначајнији део светске вишестране дипломатије одвија с у окриљу међународних организација, при којима државе имају сталне мисије и путем којих учествују у раду међународних организација. Бечка конвенција о представљању држава у њиховим односима с међународним организацијама универзалног карактера из 1975. представљала је значајан искорак у регулисању ове области.

Појам дипломатије

Земље се међусобно разликују у областима културе, политичких режима и националних интереса, али ипак користе дипломатију као средство које им омогућава да међусобно комуницирају на предвидљив и организован начин. Батора сматра да су дипломате основни чувари и промотери националних интереса држава које представљају на међународној сцени, а истовремено су чланови транснационалних професионалних група које деле заједничку кооперативну културу, професионални језик, обрасце понашања, протоколарне процедуре, обрасце социјализације, норме и стандарде.⁹⁵

⁹⁴ Jazbec, M., *The diplomacies of New Small States in Europe after the fall of the Berlin wall and some comparison from the Baltics*, Ashgate Publishing Limited, Aldershot, 2001, стр. 81.

⁹⁵ Batora, J., *Does the European Union Transform the Institution of Diplomacy?*, *Clingendael Discussion Papers in Diplomacy*, 2003, стр. 1

Дипломатија се бави управљањем односима између држава и између држава и других актера. Према Барстону, она је средство којим држава, путем формалних и других представника, артикулише, координира акције политике, обезбеђује испуњење специфичних и широких интереса своје државе користећи преписку, приватне састанке, расправе, размену мишљења, лобирање, посете, претње и друге активности.⁹⁶

Реч дипломатија има неколико значења. Многи људи то једноставно изједначавају са међународним односима, спољним пословима, применом спољне политике, званичним контактима држава али треба приметити да је таква дефиниција прилично површна и нетачна. Без обзира на разлике у дефиницијама, у теорији постоји слагање да се дипломатија односи на процес вођења међународних односа, преговарање и вештину опхођења у тим односима.⁹⁷

Дипломатија се може поделити по неколико основа, па тако можемо говорити о билатералној и мултилатералној, традиционалној и парламентарној, јавној и тајној дипломатији. Јанковић каже да је билатерална дипломатија „скуп средстава којима држава у смислу свог програма спољне политике и кроз институцију формалног дипломатског представљања, води односе са другом државом у складу с правилима и принципима међународног права“⁹⁸, док је по њему мултилатерална дипломатија „скуп средстава која државе међународне заједнице користе како би ускладиле своје међународне политичке програме са заједничким интересима међународне заједнице и постигле неки договор у складу с правилима и принципима међународног права“⁹⁹. Посебан аспект мултилатералне дипломатије је дипломатија која се одвија у оквиру међународних организација.

Према Симонитију, данас се развој међународних организација, посебно државних, може изједначити са развојем мултилатералне дипломатије. Он истиче да ово подразумева бројне међународне владине организације које су основане на функционалном или регионалном нивоу и са сопственом,

⁹⁶ Barston, R. P., *Modern Diplomacy*, Longman, London and New York, 1988, стр. 1.

⁹⁷ Види у: Vukadinović, R., *Diplomacija: strategija političkih poogajanj*, Arah Consulting, Ljubljana, 1995, стр. 109; Nicolson, H., *Diplomacy*, Oxford University Press, London, New York and Toronto, 1942, стр. 7; Berridge, G. R. and Lloyd, L., *The Palgrave MacMillan Dictionary of Diplomacy*, PALGRAVE MACMILLAN, London, 2012, стр. 97-98.

⁹⁸ Јанковић, Б., *Дипломатија: Савремени систем*, Научна књига, Београд, 1988, стр. 34.

⁹⁹ Исто, стр. 143

генерално сличном, организационом структуром у којој се одвија мултилатерална дипломатија.¹⁰⁰

Појам мултилатералности

Прва документована употреба израза *мултилатерализам* за описивање једног дела међународног права датира из средине 19. века, док се реч мултилатерализам као облик именице почиње користити касније као резултат Првог светског рата.¹⁰¹ У америчкој спољној политици након 1945. мултилатералност је дефинисана као међународно правило „многих“. У суштини, то се сматрало супротним билатералним и дискриминацијским аранжманима који су требали додатно повећати моћ и утицај већ моћних држава на слабије а што би резултирало многим међународним сукобима.¹⁰² Иако се много тога променило од краја Другог светског рата, може се рећи да је основна дефиниција мултилатерализма остала иста. Роберт Киоухан (Keohane) дефинисао је мултилатерализам као „праксу координације националних политика у групама од три или више држава“.¹⁰³ Међутим, Раги (Ruggie) проширује ову дефиницију, сматрајући да мултилатерализам не предвиђа само координацију националних политика група од три или више држава, него да то чине и други организациони облици, наглашавајући да мултилатерализам карактерише координација националних политика на основу одређених принципа који регулишу односе између укључених држава.¹⁰⁴ Укључивање принципа у дефиницију мултилатерализма указују да су поверење и формална правила подједнако важни за ефикасну мултилатералну сарадњу. Суштинска ствар је да мултилатерални начин деловања држава превазилази краткорочну и егоистичну оријентацију према сопственом интересу и подразумева тежњу ка активној сарадњи тих актера.

¹⁰⁰ Simoniti, I., *Multilateralna diplomacija, Teorija in praksa*, posebna izdaja, Ljubljana, 1995, стр. 51.

¹⁰¹ Види у: Ruggie, J., „Multilateralism: The Anatomy of an Institution“ у: Ruggie, J. G. (Ed.), *Multilateralism matters: The theory and praxis of an institutional form*, Columbia University Press, New York, 1993, стр. 14-24.

¹⁰² Caporaso, J., „International Relations Theory and Multilateralism: The Search for Foundations“ у: Ruggie, J. G. (Ed.), *Multilateralism matters: The theory and praxis of an institutional form*, Columbia University Press, New York, 1993, стр. 55.

¹⁰³ Keohane, R. O., *Multilateralism: An Agenda for Reseach*, *International journal* XLV autumn 1990, стр. 731.

¹⁰⁴ Ruggie, J. G., нав. дело, стр. 6-8

Али Капорасо наглашава да није свака сарадња мултилатерална, већ се свака мултилатерална акција темељи на сарадњи.¹⁰⁵

Мултилатерална дипломатија

Мултилатерална дипломатија је вид истовременог званичног општења (али и незваничних ради потпоре или ради ометања) у циљу споразумевања и скупног одлучивања више од две меродавне стране, укључујући и појединачна општења двају или више учесника. Најстарија структура мултилатералне дипломатије су једнократни (*ad hoc*) вишестрани преговарачки скупови, историјски називани конгресима, касније конференцијама. Други вид су једнократни вишестрани преговарачки скупови који се успостављају ради вишестраног уређивања једног питања или групе повезаних питања више учесника глобалних послова. Данас су најчешће глобалне једнократне вишестране дипломатске структуре глобалне конференције посвећене, на пример, људским правима, положају жена, развоју, правима детета, заштити животне средине. Вишестрано дипломатско представљање, општење и удружено управљање може бити и трајно организовано. Такве структуре су преговарачки процеси, а њихов типичан облик био је процес започет Конференцијом о безбедности и сарадњи у Европи од 1975. године. Структуру данашње мултилатералне дипломатије чине и међународни режими (на пример: светске трговине – ГАТТ, забране ширења нуклеарног наоружања – NPT, конвенционалног разоружања у Европи – CFE) са или без посебних образованих сталних тела која делују између састанка свих учесника. Трајне вишестране установе као посебан облик структуре вишестране дипломатије могу образовати како владе држава (на пример: Организација америчких држава, Организација уједињених нација, Северноатлантски пакт – НАТО, Организација извозница нафте – ОПЕС, Удружење држава југоисточне Азије – ASEAN), тако и највиши представници извршне власти (на пример самити Г7, данас Г8, самити Г20), представници законодавне власти (Интерпарламентарна унија), представници регионалних и локалних власти, као и невладини делатници глобалних послова (цркве, универзитети, невладине организације, транснационалне корпорације). Светски економски форум (World Economic Forum – WEF) и Светски социјални форум (World Social Forum – WSF) или такозвана Порто Алегре платформа, су међу

¹⁰⁵ Caporaso, J., нав. дело, стр. 55.

најпознатијим облицима трајних вишестраних установа невладиних делатника.¹⁰⁶

Основна одлика мултилатералне дипломатије је да са њом одређена држава сарађује и успоставља дипломатске контакте и односе са свим или са више држава истовремено, на једном месту, у оквиру једне међународне активности или организације. Са порастом броја држава, међународних организација, конференција, међународних режима и ad hoc група у међународној заједници, мултилатерална дипломатија је постајала све важнији аспект међународних договора. Након хладноратовске епохе мултилатералност карактерише сложенији дневни ред конференција и преговора, решава се све већи број питања, а у преговарачки процес укључени су многи стручњаци, друштвене групе и невладине организације.¹⁰⁷ Данас је мултилатерална дипломатија стварност без које је немогуће замислити дипломатске активности. Она се првенствено бави решавањем питања од заједничког интереса, што захтева координацију и заједничко третирање и решавање проблема. Мултилатерална дипломатија је постала једно од најефикаснијих оруђа која могу допринети убрзању динамике свеобухватне међународне сарадње. Циљ такве сарадње је остваривање интереса сваке од држава учесница, стварањем повољне политичке атмосфере кроз консултације и преговоре представника држава чланица, што би омогућило да се спроведу постављени циљеви.

Субјекти мултилатералне дипломатије

Иако су државе и даље главни актери у међународним односима и мултилатералној дипломатији, промењива природа међународних односа последњих деценија имала је значајан утицај на улогу држава у мултилатералним преговорима. Државе су постепено пренеле неке своје послове и активности на међународни ниво, у различите међународне институције и иницијативе. Истовремено, разни актери попут политичких партија, професионалних удружења, лобија, медија и шире јавности, играју све важнију улогу са све активнијим интересима у међународним односима, желећи утицати на акције својих држава у овој области. Треба нагласити и

¹⁰⁶ Види у: Стефановић-Штамбук Ј., *Дипломатија у међународним односима*, Чигоја, Београд, 2008, стр. 90-96.

¹⁰⁷ Petrovsky, V., „Diplomacy as an instrument of good governance“, у: Kurbalija, J. (Ed.), *Modern Diplomacy*, Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, University of Malta, 1988.

велики утицај мултинационалних компанија. Промене у саставу, чланству и надлежностима међународних организација утицале су на положај и улогу ових актера у међународним односима. Традиционалне и нове невладине организације постају све снажније на међународној сцени. Нови облици невладиних организација, који се обично баве одређеном облашћу, развили су јаке организационе структуре, а својим деловањем постају све активније и гласније на међународној сцени и обично не користе методе традиционалне дипломатије. Медији такође играју све већу улогу у међународним активностима. Они више нису задовољни ексклузивном улогом известиоца, промовишући кампање чији је циљ директан утицај на сам ток мултилатералне дипломатије. Значи, можемо рећи да су у данашњим условима субјекти мултилатералне дипломатије: државе, владине и невладине међународне организације, транснационалне верске организације, међународни политички покрети, моћне мултинационалне компаније, разна професионална међународна удружења, медији.

Опсег деловања мултилатералне дипломатије

Са мултилатералном дипломатијом, преговори су постали сложенији и захтевнији. Уместо ставова две земље, појављују се погледи десетина земаља, где свака види проблем сама по себи, свака са својим максималним и минималним захтевима и, наравно, свака са својом преговарачком стратегијом. У вези тога, Вукадиновић указује на увођење система консензуса, што додатно усложњава процес мултилатералних преговора, јер то може довести до тога да мала држава, која устраје на свом ставу и која можда не разуме укупни проблем, дуго задржава читав процес.¹⁰⁸ Такође може се десити да су проблеми само делимично разрешени, кад је део проблема договорен, али преговарачи не усвајају детаље, па пакет стога није у потпуности усвојен. Но, мултилатерална дипломатија је ефикасно средство за сузбијање хегемонистичких и других егоистичких интереса великих држава, док је њихово све веће присуство важно за дипломатске активности малих држава. Гезер (Geser) каже да мала земља која има чланство у мултилатералној формацији може добити одређене користи, може да користи своје ограничене ресурсе ефикасније, јер чланство у било којој међународној организацији омогућава јој проширивање међународних контаката у одређеној области сарадње, уз минимални пораст њеног доприноса организацији. Поред тога, Гезер закључује да су међународне организације за мале земље од посебног

¹⁰⁸ Vukadinović, R., нав. дело, стр. 182.

интереса јер им дозвољавају да буду у најправеднијим односима са другим главним чланицама, дајући им повољне могућности за сарадњу, да добију више на значају. и мобилност, која је очигледно несразмерна демографском, политичком и војном статусу малих земаља.¹⁰⁹ Институционални и организациони оквир мултилатералне дипломатије укључује конференције, међународне организације, међународне режиме и ад-хоц класификације. Конференцијска дипломатија посебно се променила у последњим деценијама у погледу сазивања конвенција и гостовања на њима, с тим што се домен премештао из земаља у међународне институције. Саветодавна тела међувладиних организација такође су добила двоструку улогу, јер су од суштинског значаја за функционисање међународних организација и истовремено служе као мултилатерална дипломатија, као место сусрета за решавање одређених питања. Данас је такође значајан нагласак на све већем броју међународних режима и секретаријата које обично успостављају међународне конвенције са примарним циљем да промовишу спровођење тих конвенција.

Правна природа мултилатералне дипломатије

Вишестрана дипломатија се често доживљава као надградња над билатералном дипломатијом. Према Петровском, то су две стране исте кованице, а ниједна страна не искључује другу.¹¹⁰ Интеракција између мултилатералне и билатералне дипломатије формира нови образац политичке активности. Упоредјујући функционисање билатералне и мултилатералне дипломатије могу се навести мишљења више аутора. Вукадиновић каже да су ефекти билатералне дипломатије бржи и очитији, али управо мултилатерална дипломатија омогућава земљама да се укључе у многе нове међународне преговарачке процесе и истовремено им пружа могућности за успостављање нових међународних контаката.¹¹¹ Јазбец сматра да мултилатерална дипломатија обухвата све већи број билатералних функција које настају као резултат састанака високих представника држава пошиљатеља у седишту међународних организација (повремено се одржавају и посебни самити ван седишта организације).¹¹² С обзиром на све већи број међународних обавеза, а

¹⁰⁹ Види у: Geser, H., KLEINENSTAATEN IM INTERNATIONALEN SYSTEM, *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, jg. 44, Heft 4, 1992, str. 627-654.

¹¹⁰ Види у: Petrovsky, V., нав. дело.

¹¹¹ Vukadinović, R., нав. дело, стр. 163

¹¹² Jazbec, M., цит. нав, стр. 90

самим тим и мање доступног времена највиших националних представника, важно је нагласити да модерна мултилатерална дипломатска пракса пружа веће могућности за билатералне састанке; управо то омогућава међународне односе између многих актера истовремено и на једном месту. Билатерална дипломатија заснива се на двосмерној комуникацији између представника државе која шаље и представника државе приматељице. Дипломата државе која шаље, који је упућен на одређено време и примљен од стране државе пријема, обавља дипломатске активности у име своје државе у односу на државу пријемницу и њене органе одговорне за спољну политику.¹¹³ Мултилатерална дипломатија разликује се од билатералне дипломатије по томе што се заснива на мултилатералној формалној комуникацији представника држава пошиљатеља и одвија се у седишту међународне организације у којој су ти представници акредитовани.¹¹⁴ Дипломате држава пошиљатеља, током одређеног периода, шаљу се међународној организацији у којој оне, у складу са својим овлашћењима, обављају дипломатске функције. Вишестрана дипломатија држава у међународним организацијама познаје, поред билатералне дипломатије, најмање три носиоца дипломатске комуникације: дипломате држава пошиљатељица који се међусобно споразумевају о одређеним заједничким питањима, затим о питањима која се односе на активности одређене међународне организације, те представнике међународне организације који се баве неким међународним питањима у име својих чланова.¹¹⁵ Задатак представника међународне организације је да убрза и олакша решавање питања која се баве координацијом различитих ставова држава слања и пружањем одговарајуће техничке подршке да би се то постигло.¹¹⁶ Тако се врши мултилатерална дипломатска комуникација између дипломатских представника земаља пошиљатеља који разговарају о решењима за одређене проблеме.

Може се извести закључак да је основна разлика између вишестране и билатералне дипломатије разлика у правној природи субјеката између којих се успоставља релевантни однос. Код вишестране дипломатије ради се о односу државе и међународне организације, у којем држава врши активно право посланства а међународна организација пасивно право. Како су међународне организације нетериторијални субјекти међународног права, у однос држава-

¹¹³ Janković, B., нав. дело, стр. 40

¹¹⁴ Jazbec, M., нав. дело, стр. 88

¹¹⁵ Dembinski, L., *The Modern Law of Diplomacy: External Missions of States and International Organizations*, Martins Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1988, стр. 74 и стр. 239; Janković, B., нав. дело, стр. 201-202.

¹¹⁶ Jazbec, M., нав. дело, стр. 88

међународна организација у одређеној мери се укључује и држава на чијој територији се налази седиште међународне организације, али тај однос правно гледано није елемент појма мултилатералне дипломатијеног је пре услов за нормално и успешно обављање задатака сталне мисије.

Језик дипломатске комуникације у билатералној дипломатији питање је договора двеју страна, што значи да то може бити било који језик, мада постоји правило, и из практичних разлога, један од шест званичних дипломатских језика (енглески, француски, руски, шпански, кинески и арапски - прва два су такође дипломатски радни језици)¹¹⁷, док је језик на којем се врши мултилатерална комуникација увек службени језик међународне организације¹¹⁸. Савремена дипломатска пракса све се више залаже да су службени и радни језици најчешће дипломатски језици.

Билатерална дипломатска комуникација обично се обавља у седишту институције земље примаоца (представник земље која шаље земљу иде на разговор са представником земље приматељице). Мултилатерална комуникација се обично одвија у седишту међународне организације (посебни самити се могу одржати и на другим локацијама). Ова комуникација се одвија преко сталних дипломатских представника држава пошиљатеља у међународној организацији, а повремено и преко истакнутих несталних представника држава пошиљатеља, као што су министри спољних послова на крају преговора и ратификација међународне конвенције о одређеној теми.¹¹⁹ Билатерална дипломатска комуникација је организационо паралелна, мада се одређене процедуре увек прате кроз јасно дефинисане једностране (не паралелне) канале. На пример, ако држава А, као држава која шаље, жели да изда протестну ноту држави Б као држави пријема, то се неће десити путем дипломате акредитованог у државу Б, али држава А ће, по правилу, издати ову протестну ноту дипломати државе Б који је акредитован у држави А.¹²⁰ Мултилатерална комуникација је, насупрот томе, индивидуалне природе.

Као што се види, постоје важне разлике између билатералне и мултилатералне дипломатије. Те се разлике углавном односе на број и природу обрађених тема, мисије представника, природу комуникације и језик који се користе, мјесто, окружење у којем се одвија дипломатска комуникација итд.

¹¹⁷ Janković, B., нав. дело, стр. 110-111.

¹¹⁸ Jazbec, M., нав. дело, стр. 88

¹¹⁹ Опширније у: Dembinski, L., нав. дело, стр. 74-79.

¹²⁰ Feltham, R. G., *Diplomatic Handbook*, Sixth Edition, Longman, London and New York, 1994, стр. 14-15.

Али ипак не можемо рећи да су билатералне и мултилатерална дипломатија у строго засебном облику дипломатског деловања.

Методe и технике мултилатералне дипломатије

Због све већег броја међународних организација и све веће тенденције да се тренутна међународна питања решавају у оквиру међународних организација (попут ЕУ и других), мултилатерална дипломатија је у неким аспектима заменила билатералну дипломатију, мада се обе надопуњују. То је тако из више разлога. Земље у мултилатералним оквирима ретко послују независно и за преговарање захтевају билатералну размену мишљења са другим државним и недржавним актерима. Међународни секретаријати такође представљају своје организације на исти начин као што националне администрације представљају своје земље и обично су канал за билатералне односе између држава и међународних организација. Што се тиче формалних састанака консултативних тела, процедуре обично подлежу строгим процедуралним правилима, што је посебно недавно довело до нових приступа, као што је замена формалних сесија неформалним дискусијама. На формалним састанцима често се одржавају неформални састанци, који су често тајни и обично укључују два актера или неколицину њих, али свакако не цело консултативно тело. Данас је у порасту тренд увођења неформалних састанака чак и на формалном нивоу.

Досадашњи развој мултилатералне дипломатије показао је да се карактеристике дипломатских преговора на широј основи и са више учесника могу развити и током дужих међународних конференција. Потребно је помирити низ различитих интереса и успоставити основу за договор, најчешће консензусом, што захтева дуготрајне и често заморне расправе.¹²¹

Данас, консултације између представника земаља већ почињу у припремним фазама мултилатералних преговора, на пример, приликом утврђивања дневног реда, итд. Консултације и координације између представника земаља одвијају се нарочито кроз контакте успостављене пре или током мултилатералног састанка или преговора. Могу бити спонтане или институционализоване (у оквиру *ad hoc* група или регионалних организација). *Ad hoc* групе се оснивају или на добровољној основи или у оквиру регионалних институција, и увек се сазивају у одређене сврхе. Регионалне организације могу чак успоставити правило о начину на који њихови чланови треба да делују - сви једногласно, или имају могућност и право да имају

¹²¹ Vukadinović, R., нав. дело, стр. 161.

различита мишљења. Савремена дипломатија обележена је компромисима. Треба напоменути да постизање компромиса између земаља које међусобно сарађују у међународним односима утиче на ефикаснију примену донесених одлука и доследније поштовање принципа суверенитета земаља.

Према Симонитију, функција мултилатералне дипломатије је осигурати функционисање међународног система у којем постоје различити интереси држава, међународних организација, ослободилачких покрета и многих других носилаца политичке моћи.¹²² Мултилатерална дипломатија је ефикасна када систем функционише, чак и ако појединачни актери нису задовољни њеним функционисањем. Вреди напоменути да се дипломатија више не бави равнотежом снага, већ се све више фокусира на жељу за успостављањем равнотеже интереса.

Закључак

Од кад постоје државе оне су у интеракцији: или сарађују или се сукобљавају. У тој интеракцији одувек је постојала дипломатија као оквир комуникације и сарадње. Два најважнија облика дипломатије, с обзиром на субјекте који учествују у дипломатским односима, су билатерална и мултилатерална тј. вишестрана дипломатија. Настанак вишестране дипломатије у њеном правом облику се везује још за прву половину XIX века и оснивање првих међународних организација. До оснивања ОУН-а преовладавала је билатерална дипломатија. Експанзија вишестране дипломатије почиње с оснивањем ОУН-а и последњих деценија доживљава процват. Разлоге за то можемо наћи у повећању броја држава, међународних организација (владиних и невладиних, универзалних и регионалних), узимању учешћа у међународним дипломатским односима од стране транснационалних субјеката као што су разни ослободилачки покрети, мултинационалне компаније, међународни политички покрети, медији. Услед међународне сарадње у таквим околностима и обима и интензитета међународних односа, данас је немогуће замислити функционисање међународне заједнице без мултилатералне дипломатије. Она представља истовремени дипломатски однос три или више субјеката међународног права. Мултилатерална дипломатија значајно доприноси развоју међународних односа јер омогућава да се на једном месту, било на конференцијама било при органима међународних организација, окупе представници већег броја држава и да заједнички одлучују о питањима од међународног значаја, што омогућава

¹²² Simoniti, I., нав. дело, стр. 9.

спутавање хегемонистичких тежњи моћнијих држава и учешће у одлучивању мањих и слабијих држава.

Правна природа мултилатеране дипломатије је специфична у односу на билатералну, она представља однос не између две државе него између међународне организације као нетериторијалног субјекта и држава у чему се ствара специфични односи и између међународне организације и државе у којој она има седиште. Да би дипломатски односи били релевантни они морају бити испољени кроз организован и интитуционализован облик сарадње. Бечка конвенција о представљању држава у њиховим односима с међународним организацијама универзалног карактера је регулисала мултилатералне односе у оквиру међународних организација.

ЛИТЕРАТУРА

1. Berridge, G. R. and Lloyd, L. (2012). *The Palgrave Macmillan Dictionary of Diplomacy*. London: PALGRAVE MACMILLAN.
2. Barston, R. P. (1988). *Modern Diplomacy*. London and New York: Longman.
3. Batora, J. (2003). Does the European Union Transform the Institution of Diplomacy?, *Clingendael Discussion Papers in Diplomacy, No. 87*,
4. Vukadinović, R. (1995). *Diplomacija: strategija političkih poogajanj*. Ljubljana: Arah Consulting.
5. Geser, H. (1992). KLEINENSTAATEN IM INTERNATIONALEN SYSTEM, *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, jg. 44, Heft 4*, pp. 627-654.
http://geser.net/internat/t_hgeser92.pdf (04.02.2020.)
6. Dembinski, L. (1988). *The Modern Law of Diplomacy: External Missions of States and International Organizations*. Dordrecht: Martins Nijhoff Publishers.
7. Jazbec, M. (2001). *The diplomacies of New Small States in Europe after the fall of the Berlin wall and some comparison from the Baltics*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.
8. Јанковић, Б. (1988). *Дипломатија: Савремени систем*. Београд: Научна књига.

9. Keohane, R. O. (1990). Multilateralism: An Agenda for Reseacch, *International journal*, Vol. 45 issue 4, 731-764. <https://doi.org/10.1177/002070209004500401> (03.02.2020.)
10. Nicolson, H. (1942). *Diplomacy*. London, New York and Toronto: Oxford University Press.
11. Petrovsky, V. (1998). „Diplomacy as an instrument of good governance“, y: Kurbalija, J. (Ed.), *Modern Diplomacy*, (84-90). Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, University of Malta. <https://www.diplomacy.edu/resources/general/diplomacy-instrument-good-governance> (05.02.2020.)
12. Ruggie, J. (1993). „Multilateralism: The Anatomy of an Institution“ y: Ruggie, J. G. (Ed.), *Multilateralism matters: The theory and praxis of an institutional form* (3-47). New York: Columbia University Press.
13. Simoniti, I. (1995). Multilateralna diplomacija, *Teorija in praksa*, posebna izdaja, Ljubljana.
14. Стефановић-Штамбук Ј. (2008). *Дипломатија у међународним односима*. Београд: Чигоја.
15. Feltham, R. G., *Diplomatic Handbook*, Sixth Edition. London and New York: Longman.
16. Caporaso, J.(1993). „International Relations Theory and Multilateralism: The Search for Foundations“ y: Ruggie, J. G. (Ed.), *Multilateralism matters: The theory and praxis of an institutional form* (51-90). New York: Columbia University Press.

MULTILATERAL DIPLOMACY AS AN INEVITABILITY OF MODERN DIPLOMACY

***Summary:** Modern diplomacy is characterized by the expansion of multilateral diplomacy, whose beginnings are connected to the first international congresses and conferences. Social progress has conditioned the development of international relations in the direction of intensifying diplomatic relations. From the end of the 19th century until today, a large number of international organizations have emerged which, in addition to states, are becoming important subjects of international law. After the Second World War, liberation movements and transnational subjects in the form of transnational political movements, transnational religious organizations and multinational companies appeared as actors on the international scene. Due to the volume and intensity of international relations in these circumstances, bilateral diplomacy could not even come close to satisfying the needs of modern international communication, and a significant part of international relations takes place through multilateral diplomacy, especially within the activities of international organizations. At the level of the international community, various forms of multilateral diplomacy represent the basic type of international diplomatic communication. Given the relevance and importance of multilateral diplomacy, this paper will present its concept and the most important characteristics.*

***Key words:** international relations, multilateral diplomacy, multilateralism.*